

Voel je veilig

verzekeringsgroep
APRA

De professionele verzekering
met eigen veiligheidsdienst
Frankrijklei 64-68, 2000 Antwerpen

DIERICKX & CIE

wisselagenten sinds 1901

beursorders – euro-obligaties – handel in opties
analyses – vreemde valuta's

Kasteelpleinstraat 44-46
2000 Antwerpen - Tel. (03) 238 59 06

Statielei 117
2510 Mortsel - Telex 73372

BOEKBESPREKINGEN

ALGEMENE ECONOMIE

Rudiger DORNBUSCH. - **Dollars, Debts, and Deficits.** - Leuven, Leuven University Press / Cambridge, Mass. - Londen, The MIT Press, 1986, 240 blz. - Prijs: 950 fr.

De lectuur van R. Dornbusch' «Dollars, Debts, and Deficits» vormt een verkwikkende oefening voor elke macro-econoom. Men krijgt opnieuw het gevoel dat economie in wezen een vrij eenvoudige wetenschap is en dat men de moeizaam vergaarde Keynesiaanse inzichten niet meteen onder invloed van de nieuwe denkwijzen tot de prullenmand moet verornden.

Het boek bundelt een achttal essays over macro-economisch beleid en de toestand van de wereldeconomie, die eind 1984 voorgedragen werden in het kader van de Gaston Eyskens leerstoel aan de K.U.Leuven. Drie grote thema's komen aan bod en zij bakenen meteen de delen van het boek af:

- 1) de werking van het internationaal monetair systeem;
- 2) de schuldproblematiek van de ontwikkelingslanden;
- 3) de Europese stagnatie.

Het ligt buiten het opzet van deze korte bespreking elke bijdrage afzonderlijk te overlopen. Wel willen we de globale teneur van het boek bondig weergeven. Daarbij valt vooral Dornbusch' positieve ingesteldheid op, overtuigd als hij is van de omkeerbaarheid van de huidige malaise, van de positieve invloed die beleidsvoerders op de economie kunnen uitoefenen, en van het belang van internationale economische samenwerking.

Zo gelooft hij in de intrinsieke kwaliteiten van het huidig internationaal monetair systeem. De thans veld winnende idee, om zgn. streefzones voor de belangrijke wisselkoersen vast te leggen, lijkt Dornbusch al even ongeloofwaardig als het pleidooi voor een terugkeer naar vaste wisselkoersen. Het volstaat daarentegen dat meer budgettaire toenadering tussen de grote economische blokken tot stand komt, opdat het huidige stelsel fatsoenlijk zou functioneren. Veeleer zijn dus internationaal consistente streefdoelen voor budgetsaldi en reële interestvoeten vereist. In afwachting pleit de auteur ervoor om de overgevoelige internationale kapitaalbewegingen met een aangepaste belasting wat in te tomen, een stelling die overigens ook door Nobelprijswinnaar James Tobin wordt verdedigd.

In het gedeelte over de schuldproblematiek der ontwikkelingslanden rekent Dornbusch ons vooreerst voor dat het probleem thans vanuit technisch oogpunt onder controle is. De ontwikkelingslanden (en vooral Brazilië, Argentinië en Chili waarnaar zijn meeste aandacht gaat) noteren inderdaad handelsbalanssurplussen die binnen het streefdoel van het IMF vallen, zodat zij hun verplichtingen tegenover de crediteurlanden zullen kunnen nakomen. De economische en politieke problemen blijven evenwel onverminderd gesteld. Inderdaad, vermits van de ontwikkelingslanden verhoogde export en minder import wordt gevergd, impliceert dit voor de OESO-landen minder afzet naar deze landen. De OESO-landen staan dus uiteindelijk voor de ongemakkelijke keuze tussen meer werkloosheid in hun eigen economie en minder rente- en kapitaalaflossingen.

Ook voor de ontwikkelingslanden is de huidige oplossing in wezen ongezond en politiek gevaarlijk. De oplossing is mogelijk gemaakt door het creëren van een diepe recessie in deze landen. Zowel overwegingen van rechtvaardigheid als welbegrepen buitenlands beleid

en enige visie op lange termijn pleiten voor een zekere mate van schuldafschrijving, aldus Dornbusch. Een en ander mag echter niet doen vergeten dat de fundamentele oorzaak van de problemen in de ontwikkelingslanden vaak terug te voeren is tot een combinatie van een overgewaardeerde wisselkoers en een overexpansief budgetbeleid. Kapitaalvlucht levert vaak een extra probleem op.

In het laatste deel staat vooral het sombere werkloosheidsbeeld in Europa centraal. Voor Dornbusch is deze dramatische toestand niet in de eerste plaats het gevolg van excessieve reële loonontwikkelingen, noch van een buitensporige toename van de overige componenten van de globale arbeidskosten (bijv. bijdragen voor de S.Z.; kosten van aanwerving, opleiding en afdanking). Zonder de rol van deze factoren te miskennen, situeert Dornbusch de dominante oorzaak bij de strekking van het budgetbeleid in Europa sinds het begin van dit decennium. Het Europese restrictieve beleid staat in schril contrast met de ontwikkeling in de USA. De auteur houdt een hevig pleidooi voor een Europese budgettaire relance. Naar zijn mening zijn zowel het gevaar voor een hernieuwde inflatiegolf als voor een uit de hand lopen van de overheidsschuld verwaarloosbaar (België en Italië vormen een uitzondering op het laatste punt). M.b.t. de keuze van de budgettaire expansie dient de opbrengst in termen van werkgelegenheid richtinggevend te zijn. De auteur is daarbij voorstander van directe tewerkstellingsprogramma's door de overheid, al erkent hij de problemen i.v.m. omkeerbaarheid en waardering van de output.

Al bij al beschikken we hier over een uitdagend en inspirerend boek, geschreven door een van de meest vooraanstaande hedendaagse Keynesiaanse economen. Dornbusch hanteert de pen van een doorwinterd didacticus, die zijn argumenten doordacht weet op te bouwen in een consistent raamwerk.

A. Van Poeck

Gisli BLÖNDAL. - Fiscal Policy in the Smaller Industrial Countries, 1972-82. - Washington, DC, International Monetary Fund, 1986, ix + 232 blz.

Het Internationaal Monetair Fonds publiceert geregeld instructieve «surveys» over de grote landen. De kleine landen komen slechts sporadisch aan bod. Deze studie beperkt zich tot de zogenaamde kleine industriële naties, waaronder België. Invalshoek is de respons van de budgettaire politiek op de eerste twee negatieve olieschokken en de daaropvolgende stagnatie van de wereldeconomie.

Vooreerst wordt nagegaan welke reacties gemeenschappelijk herkenbaar zijn in de dertien onderzochte landen. Zo wordt empirisch vastgesteld dat na de eerste olieschok vrijwel overal een expansief budgettair beleid gevoerd wordt. De tewerkstelling en het welvaartsniveau van de ingezetenen wordt naar best vermogen intact gehouden, blijkbaar in de overtuiging dat de recessie een tijdelijk karakter zal hebben. De reactie op de tweede olieschok verloopt helemaal anders, met een sterke nadruk op een restrictieve budgettaire politiek. De kracht van de ombuiging en ook het tempo van de uitvoering wil daarbij wel eens verschillen van land tot land.

Uiteraard is het ook bijzonder interessant te vernemen hoe een deskundig buitenstaander de Belgische situatie beoordeelt. De rommelige politiek van de tweede helft van de jaren zeventig met de voortdurende wisseling van regeringscoalities krijgt het volgende sublieme understatement mee: «... the political environment was less than conducive to the formulation of consistent long-term policies» (p. 120). Daarnaast is het vooral nuttig lering te trekken uit de buitenlandse ervaringen wanneer het gaat om economieën met een gelijkaardig stelsel van economische ordening zoals Denemarken, Zweden of Nederland.

W. Moesen

Larry SAMUELSON, red. - Microeconomic Theory. Recent Economic Thought Series. - Boston / Dordrecht / Lancaster, Kluwer-Nijhoff Publishing, 1986, xv + 278 blz. - Prijs: 135 gulden.

Dit boek bevat bijdragen die telkens kritische inleidingen geven tot een aantal welgekozen domeinen uit de micro-economie.

In een eerste bijdrage stelt P.C. Fishburn sommige assumpties bij de hypothese van het verwachte nut ter discussie. Door sommige van deze assumpties te wijzigen of te verzachten ontstaan er nieuwe theorieën voor het weergeven van voorkeuren in risicosituaties. De auteur toont dan aan dat deze nieuwe theorieën in staat zijn om meer fenomenen te verklaren dan mogelijk is onder de klassieke hypothese van het verwachte nut.

In een volgende bijdrage bestudeert P.A. Goering een model waar de consument aankoopbeslissingen neemt bij onzekerheid over de kwaliteit van het product. De implicaties van dit model voor prijsbeslissingen door firma's worden ook onderzocht.

De volgende twee bijdragen liggen in het domein van sociale keuzen. D.H. Blair en R.A. Pollak geven een inleiding tot het onmogelijkheidstheorema van Arrow en geven een bondig overzicht van de literatuur die naar aanleiding van dit theorema is ontstaan. T. Bandyopadhyay toont aan dat de kritische factor in alle theorema's die leiden tot een onaanvaardbare machtsstructuur in de maatschappij (dictatuur, oligarchie) een exclusie-criterium is. Zijn besluit is dat paradoxen bij mechanismen van sociale keuze onvermijdelijk zijn zolang men zich beperkt tot schema's waarbij enkel informatie gegeven wordt over individuele preferenties.

De volgende twee bijdragen behandelen mechanismen van middelenallocatie. Vraagrelevende mechanismen in de context van publieke goederen worden behandeld door R. Rob. Het MDP-proces (Malinvaud, Drèze, de la Vallée Poussin) wordt behandeld door P. Chander.

Recentelijk krijgen onderhandelingsmodellen weer meer aandacht in de micro-economie. Nieuwe ontwikkelingen op dit gebied worden behandeld door K. Chatterjee. Hij behandelt zowel axiomatische modellen als niet-coöperatieve onderhandelingsmodellen.

Een ander domein van de micro-economie waar er de laatste jaren erg veel gewerkt is, betreft de theorie van markten in onevenwicht. Een overzicht hiervan wordt gegeven door J. Silvestre.

Ten slotte zijn er vier boeiende bijdragen van L. Samuelson, B.W. Ickes, P. Mirowski en K.H. Hennings waar deze auteurs hun visie weergeven m.b.t. de huidige stand van de micro-economische theorie. Vooral de toepasbaarheid ervan wordt ter discussie gesteld. Lang niet alle actieve domeinen van de micro-economie komen in dit boek aan bod. Rationele verwachtingen, impliciete contracten, «principle-agent» problemen enz. worden niet behandeld. Dat kan ook niet de bedoeling zijn. Wel moet gesteld worden dat alle gekozen domeinen zeer belangwekkend zijn en dat alle bijdragen stuk voor stuk waardevol zijn en stimulerend.

W. Pauwels

J.M.M.J. CLERX. - **Nederland en de liberalisatie van het handels- en betalingsverkeer (1945-1958)**. - Groningen, Wolters-Noordhoff, 1986, viii + 278 blz. - Prijs: f 45.

Dit werk is in feite de handelseditie van het proefschrift dat de auteur in december 1986 heeft voorgedragen ter verkrijging van de doctorstitel aan de Katholieke Universiteit Brabant te Tilburg.

In deze studie wordt uitvoerig ingegaan op de liberalisaties inzake handel en betalingen die werden gerealiseerd in het kader van de belangrijkste internationale instellingen, organisaties en overeenkomsten.

Enkel de periode na de tweede wereldoorlog tot 1958 komt hierbij aan de orde, zodat de Europese Economische Gemeenschap, opgericht in 1958 krachtens het Verdrag van Rome, niet tot het bestek behoort van voorliggende dissertatie.

Overeenkomstig de titel staat in de hele benadering het Nederlands standpunt centraal. Dit stoort geenszins voor niet-Nederlanders, aangezien meer dan extensief de rol wordt belicht van het IMF, het GATT, de Marshall-hulp en de OEEC, de BLEU, de EGKS, de Europese Betalings Unie en de Europese Monetaire Overeenkomst.

Wie belangstelling heeft voor de problematiek van het internationaal handels- en betalingsverkeer tussen de tweede wereldoorlog en de oprichting van de EEG, zal in dit werk beslist zijn gading vinden.

P. Roosens

NG Yew-Kwang. - **Mesoeconomics. A Micro-Macro Analysis**. - Brighton, Wheatsheaf Books, 1986, xv + 267 blz.

De auteur tracht in dit werk een analyse te ontwikkelen die - in sommige opzichten - de nadelen wil omzeilen van de drie traditionele denkwijzen van de theoretische economische analyse:

1. De micro-economische partieel-evenwichtsanalyse van de (meestal nutsmaximerende) consumptiehuishouding en van de (gewoonlijk winstmaximerende) productiehuishouding of onderneming. Deze methode heeft als voornaamste nadeel het abstraheren van repercussies op het vlak van het algemeen evenwicht en/of van de macro-economische effecten.
2. De macro-economische analyse van de hele economie in termen van aggregaten, met als belangrijkste hinder dat de gepostuleerde gedragspatronen van de aggregaten mogelijk niet consistent zijn met de maximerende activiteiten van de individuele economische huishoudingen (cfr. de «new microeconomics» en de aggregatieproblematiek).
3. De algemene evenwichtsanalyse. Afgezien van de existentie- en stabiliteitsproblematiek en van het Pareto-optimum onder verschillende voorwaarden, geven de algemeen-evenwichtstheorieën doorgaans weinig uitsluitend i.v.m., bijv., het anticiperen van welbepaalde effecten van een specifieke storing.

De voorgestelde meso-economische analyse combineert micro- en macro-economische elementen en incorporeert eveneens de vertrouwde ingrediënten van de theorie van het algemeen economisch evenwicht om de effecten te onderzoeken van wijzigingen in de vraag, de kosten, de verwachtingen e.d.m. op de gemiddelde prijs en de globale productie. Uiteraard komt men dan op het terrein van werkloosheid en inflatie.

Het wordt een boeiend verhaal, doch methodologisch rijst hier wel een probleem, aangezien de hier ontwikkelde analyse gebaseerd is op één enkele representatieve onderneming. Nochtans laat de representativiteitsmethodologie toe om bepaalde comparatief-statistische resultaten te bekomen, zowel voor de korte als voor de lange periode, zowel voor de globale als voor de individuele output (van de representatieve onderneming). Het blijkt dat - binnen het raam van de gestelde hypothesen - het individuele producentengedrag

vrij onvoorzienbaar is, doch wat de groep ondernemingen als geheel (en dus haar vertegenwoordiging in en door de representatieve onderneming) betreft, is het gedrag betrekkelijk anticipeerbaar. We treden de auteur graag, maar voorzichtig, bij waar hij zegt: «by the way the representative firm is constructed..., one may reasonably believe that the approximation will be acceptable, or at least superior to, a purely partial analysis or a purely aggregative analysis. In the spirit of positive economics, the acceptability of the approximation should be settled by the empirical testing of our propositions». Het is wel jammer en enigszins verwonderlijk dat hieromtrent niets door de auteur zelf werd voorzien. De studie van Ng is het lezen zeker waard. Wie vertrouwd is met de behandelde problematiek, zal er beslist genoeg aan beleven. De auteur heeft alleszins aangetoond dat de meso-economische aanpak dienstig kan zijn om een aantal tot nog toe onopgeloste vraagstukken uit de macro- en de micro-economische theorie duidelijker te stellen en derhalve dichter bij een oplossing te brengen.

J. Meganck

Will BARTLETT & Milica UVALIC. - **Labour-managed Firms, Employee Participation and Profit Sharing. Theoretical Perspectives and European Experience**. Management Bibliographies & Reviews, Vol. 12, nr. 4, 1986. - Bradford, MCB University Press, 1986, 67 blz.

Deze beperkte publikatie, in feite een tijdschriftnummer, geeft in een eerste deel een goed overzicht van de literatuur over de economische theorie en analyse van de collectief beheerde of zelfbestuurde onderneming. Heel wat aandacht gaat hierbij naar de zgn. perverse effecten op output en tewerkstelling die in deze ondernemingen zouden optreden bij vraag- en prijswijzigingen op de outputmarkt. De antwoorden hierop en de aanpassingen in de doelfunctie van deze collectief beheerde ondernemingen komen aan bod. Daarnaast wordt ook ingegaan op de lange-termijneffecten van kapitaaluitbreiding en -financiering en op de verwante systemen van winstdeling en investeringsloos.

In een tweede deel bekijken de auteurs de praktijk van de collectief beheerde onderneming in enkele Europese landen als Frankrijk, Spanje, Italië, Groot-Brittannië en natuurlijk Joegoslavië, de bakermat van deze bestuursvorm.

Vermelden we ten slotte dat achteraan in het boekje een bijzonder uitgebreide en o.i. erg volledige bibliografie van boeken en tijdschriftartikelen is opgenomen, geklasseerd volgens de behandelde topics in de tekst.

Deze beperkte uitgave is ongetwijfeld een nuttige gids bij de groeiende literatuur over dit onderwerp.

S. Késenne

Roger CLARKE & Tony McGUINNESS, eds. - **The Economics of the Firm**. - Oxford, Basil Blackwell, 1987, 190 blz. - Prijs: 27,50 £.

Het zal iedereen die van ver of van dichtbij de literatuur op het gebied van de industriële economie volgt wel opgevallen zijn dat een aantal nieuwe thema's vanaf de jaren zeventig hierin een steeds belangrijker plaats innemen. Drie ervan, met name «agency» theorie, de economische (transactie-)analyse van organisatievormen en strategisch ondernemingsgedrag, worden in dit werk op een elementair niveau voorgesteld en besproken. Dit gebeurt in de drie gevallen op een duidelijke, overzichtelijke wijze, die de lezer toelaat om zonder enige noemenswaardige intellectuele krachtsinspanning kennis te maken met de essentie van de behandelde theorieën.

In de erop volgende bijdragen worden de behandelde begrippen toegepast op multimarkt-ondernemingen: verticale integratie, conglomeraatvorming en multinationale ondernemingen. Dit belet echter niet dat, waar nodig, meer klassieke verklaringen voor bepaalde vormen van ondernemingsgedrag behandeld worden. Enkel het hoofdstuk over multinationale ondernemingen valt uit de toon, vooral qua niveau en stijl: het veronderstelt duidelijk een hoger basisoniveau van de lezer en is ook technischer in zijn uitwerking.

In zijn globaliteit geeft dit boek echter wel een goed en genuanceerd beeld van de nieuwe theorieën en hun toepasbaarheid. In deze zin is het dan ook een welkome aanvulling op de meer traditionele handboeken en cursussen over industriële economie.

M. Jegers

H.W. DE JONG & W.G. SHEPHERD, eds. - **Mainstreams in Industrial Organization**. Book I. Theory and International Aspects. Book II. Policies: Antitrust, Deregulation and Industrial. Studies in Industrial Organization, 6. - Dordrecht / Boston / Lancaster, Kluwer Academic Publishers, 1986, x + x + 465 blz. - Prijs: f 215.

Deze twee volumes zijn georganiseerd volgens vijf thema's:

1. Theorie:

Dit gedeelte bevat vijf papers van de hand van Sherer, Shepherd, De Jong, Green en Hendricks.

2. Internationale aspecten, geschreven door Elliasson, Nakao, Caves.

3. Antitrustbeleid, met bijdragen van Mueller, Gribbin en Hutton, Kantzenbach, Linda en Fox.

4. Deregulering door Boyer en Pelkmans.

5. Industrieel beleid door Odagiri, Adams en Martin en Kingston.

Het betreft een zeer verzorgde uitgave van overwegend korte bijdragen in verband met de geciteerde thema's. De eerste paper, van Sherer, vergelijkt de ontwikkeling in het gebied van de industriële economie met de ontwikkelingen in de positieve wetenschappen. Ietwat provocatief geschreven is hij vooral opmerkelijk omwille van de kritiek op de theorie van marktefficiëntie (Chicago-Rochester benadering genoemd).

Shepherd behandelt de basisconcepten van industriële economie. Zijn basisstelling is dat de inzichten die verkregen worden van het «zachte» type zijn, d.w.z. niet noodzakelijk eenduidig, en eerder aanduidingen van tendensen dan van nauwkeurig voorspelbare uitkomsten. Zijn synthese van het paradigma «markt-structuur-gedrag-resultaten» is interessant omdat ook elementen als «X-efficiency» in de bespreking betrokken worden. Tevens komen enkele empirische resultaten in de bespreking aan bod.

Europese industriële organisatie, een vrij omvangrijke bijdrage van Henk de Jong, bespreekt hoe in de verschillende Europese landen de markttransacties geanalyseerd worden. De benadering stemt enigszins overeen met die in zijn boek «Dynamische markttheorie». Deze bijdrage laat beter toe zijn benadering te situeren t.o.v. de gedachtegang van andere onderzoekers.

Verder bevat het eerste deel twee zeer korte papers (Challenges and Tasks, van Green, en Current Mainstreams, van Hendricks).

Het is in dit kader niet mogelijk de overige gedeelten te situeren. Het gedeelte over antitrustbeleid in de Verenigde Staten, Groot-Brittannië en Duitsland is bijvoorbeeld bijzonder interessant.

Globaal gezien een zeer degelijk geheel, dat echter wel enige voorkennis vereist over industriële economie en de gangbare analysetechnieken (modellen, bruikbare gegevens en aard van de conclusies) om het tot nuttige lectuur te maken.

De uitgebreide literatuuropgaven die de meeste papers vergezellen, maken het boek tevens tot een nuttig werkinstrument. Sterk aanbevolen voor degenen die in het vakgebied geïnteresseerd zijn.

M. Weverbergh

S. Todd LOWRY, ed. - **Pre-Classical Economic Thought**. From the Greeks to the Scottish Enlightenment. Recent Economic Thought Series. - Boston / Dordrecht / Lancaster, Kluwer Academic Publishers, 1986, x + 271 blz. - Prijs: 145 gulden.

Dit boek is het eerste deel van een drieluik over het voorclassieke, klassieke en neoklassieke economisch denken. Het economisch gedachtgoed van vóór Adam Smith, dat in algemene werken over de geschiedenis van het economisch denken vaak stiefmoederlijk wordt behandeld, wordt hier uitgebreid en deskundig voorgesteld. Beginnend met het Griekse denken over economie wordt een tijdsspanne van meer dan 2000 jaar overlopen, verdeeld in 7 periodes. Elke periode wordt beschreven in 2 artikelen, door specialisten in het domein. Het eerste (van 20 of meer bladzijden) geeft telkens een stand van zaken van het actuele wetenschappelijk onderzoek, een interpretatie daarvan, alsook een bibliografie die verder geïnteresseerden toegang verleent tot de relevante literatuur. Het tweede artikel (ongeveer 10 bladzijden) is opgevat als een kritisch en aanvullend commentaar.

In de eerste bijdrage, over het *Griekse denken over economie*, laat S. Lowry zien dat het economisch denken er in grotere mate schatplichtig aan is dan veelal gedacht wordt. W. Campbell stelt in zijn commentaar de normatieve aspecten van dit denken centraal.

In zijn artikel over het *bijbels en vroeg joods-christelijk economisch denken* betoogt B. Gordon dat doorheen de bijbel de kijk op het economisch probleem verandert naarmate de relatie van het godsvolk met het beloofde land zich wijzigt. Ook bespreekt hij de economische opvattingen van een aantal kerkvaders. Het commentaar van R. Ohrenstein is niet veel meer dan een herhaling van Gordon.

M. Essid geeft aan dat economie in het *islamitisch denken* nooit beschouwd werd als een afzonderlijke discipline, maar steeds werd gezien als ondergeschikt aan politieke, sociale en ethische waarden. In het commentaar van T. Kuran wordt vooral de spanning tussen norm en economische praktijk beklemtoond.

In de bijdrage van O. Langholm over de *scholastieke economie* worden o.m. de leer van de rechtvaardige prijs en de renteleer besproken. S. Worland brengt een verduidelijking, vnl. door het geheel te plaatsen in de context van de overgang van een archaische maatschappij naar een rationeler politieke samenleving.

Voor R. Wiles die het *mercantilistisch economisch denken* onder de loep neemt, is economische vooruitgang het principe dat samenhang verleent aan de toch wel erg verscheiden mercantilistische literatuur. L. Magnusson plaatst een aantal waardevolle opmerkingen bij Wiles' betoog en biedt tevens enkele sleutels voor mogelijk verder onderzoek.

R. Hébert bespreekt de bijdrage van enkele van *Adam Smith's Franse voorgangers*, terwijl P. Groenewegen een alternatieve visie biedt op de ontwikkeling van het Frans economisch denken in de 18de eeuw.

Het *Schotse Verlichtingsdenken*, ten slotte, wordt beschreven door H. Thomson, die o.m. Law, Petty, Hutcheson en Hume bespreekt. In zijn commentaar wijst S. Rashid erop dat de Schotse denkers, Smith inbegrepen, heel wat inzichten ontleenden aan Engelse (en Ierse) auteurs.

Uit dit beknopte overzicht blijkt reeds de rijke inhoud van «Pre-Classical Economic Thought». Een dergelijk verzamelwerk heeft echter ook nadelen, waarvan het voornaamste ongetwijfeld het ontbreken van eenheid is, hier zowel naar vorm als naar inhoud. Voor

grotere eenvormigheid had de samensteller zeker kunnen zorgen, al was dat bijv. maar in de verwijzingen en de indeling van de verschillende teksten. Het bezwaar dat over de perioden heen geen eenheid in de benadering en geen synthese van het geheel aanwezig is, wordt wel ten dele opgevangen door de literatuurlijsten en het register.

«Pre-Classical Economic Thought» is een nuttige publikatie. We kunnen met belangstelling uitzien naar de twee overige volumes van het drieluik, waarvan dit het eerste deel is.

J. Pauwels

Daniel W. BROMLEY, red. - **Natural Resource Economics. Policy Problems and Contemporary Analysis.** Recent Economic Thought Series. - Boston / Dordrecht / Lancaster, Kluwer Nijhoff Publishing, 1985, xiv + 234 blz. - Prijs: 130 gulden.

Het boek bevat vier bijdragen van verschillende auteurs. Iedere bijdrage is voorzien van aanvulling en kritiek door twee referenten. Deze werkwijze draagt aanzienlijk bij tot het niveau van de discussie.

Er worden drie grote problemen aangesneden. In het eerste hoofdstuk behandelt Heal vanuit een neoklassiek kader de optimale intertemporele allocatie van uitputbare goederen. Gelet op de titel van het boek heeft hij de nadruk gelegd op de aspecten van de intergenerationele verdeling. Zijn analyse blijft fragmentarisch en geladen met talrijke onrealistische assumpties om de mathematische bewerkingen overzichtelijk te houden. In de discussie wordt scherp belicht dat men tot totaal verschillende conclusies komt in functie van deze assumpties.

Het tweede probleem wordt door Bromley aangebracht. Hij geeft een frisse analyse van het externaliteitenprobleem, en vervolgt met een studie van het theorema van Coase. De puur economisch-theoretische benadering wordt verlevendigd met juridische beschouwingen (over rechten en privileges). Zodoende worden de praktische bruikbaarheid van de concepten en de verantwoording van gekozen beleidsopties beter belicht. Van de discussie onthouden we vooral Ontes pleidooi voor de aanpak van verhandelbare rechten inzake emissiecontrole.

Het derde probleem is dat van het meten en evalueren van de waarde van goederen die niet op een markt geprijsd worden. Twee bijdragen worden daaraan gewijd. De eerste betreft vooral de methoden van het meten. In de tweede situeert Randall het evaluatieprobleem in een bredere beleidscontext, waarbij hij tracht de waardevolle elementen van de kosten-batenanalyse te scheiden van een mechanistische toepassing. In de commentaren wordt het beleidsperspectief nog verder opengetrokken.

Samengevat betreft het hier een zeer waardevol boek met leesbare bijdragen en boeiende commentaren. De bezorgdheid om relevante kennis aan beleidsmakers over te dragen is bijna permanent aanwezig.

A. Verbruggen

Michael A. CUSUMANO. - **The Japanese Automobile Industry.** Technology and Management at Nissan and Toyota. Harvard East Asian Monographs, 122. - Cambridge, Mass. / Londen, Harvard University Press (Council on East Asian Studies), 1985, xxi + 487 blz. - Prijs: 28,75 \$.

Het boek van deze auteur is niet om te lezen, maar om te bestuderen. De historiek van Nissan en Toyota verschaft een algemeen beeld over de ontwikkeling van de automobielenindustrie in Japan. De auteur heeft evenwel twee oogmerken die het de lezer, in de concrete uitwerking, niet gemakkelijk maken. Gelijktijdig behandelt hij grondig de historische ontwikkeling van Nissan en Toyota als afzonderlijke entiteiten, en vergelijkt hij de twee verschillende impliciete bedrijfsstrategieën van enerzijds een conglomeraat, Nissan, en anderzijds een automobielenbedrijf, Toyota. Deze twee gezichtspunten doorkruisen het boek. Zodoende verliest hij focus.

De auteur steunt zich tevens op de bedrijfsstatistieken van elk bedrijf afzonderlijk, maar wegens bovendien deze gegevens te vergelijken. De lezer moet soms zelf deze kwantitatieve gegevens omrekenen om ze vergelijkbaar te maken.

«The Japanese Automobile Industry» is daardoor veeleer een werk voor een studiosus dan voor de bedrijfsleider die hierin ideeën wenst te vinden voor toepassing in zijn onderneming.

L.S. Vansin

ALGEMEEN ONDERNEMINGSBELEID

D.J. MORRIS, P.J.N. SINCLAIR, M.D.E. SLATER & J.S. VICKERS eds. - **Strategic Behaviour and Industrial Competition.** - Oxford, Clarendon Press, 1986, 243 blz. - Prijs: 9,95 £.

In hun inleidend artikel belichten de samenstellers de hoofdthema's die achter de bundeling van de diverse bijdragen schuilgaan.

Een aantal auteurs hebben de traditionele causale relaties («structure - conduct - performance») ter discussie gesteld en trachten meer specifiek de industriële structuur te verklaren. Een tweede achterliggend thema betreft dat van het strategisch commitment. Een strategische actie wordt daarbij gedefinieerd als een actie die tot doel heeft het gedrag van de concurrenten te beïnvloeden, bijvoorbeeld via een duurzaam effect op de kost- of vraagvoorwaarden.

Een andere mogelijkheid bestaat erin de gedachten van de concurrenten te beïnvloeden. Wanneer er asymmetrische informatie is zal de minder geïnformeerde firma bepaald afleidingen maken uit het gedrag van de beter geïnformeerde onderneming.

De derde hoofdlijn heeft betrekking op informatie en onzekerheid: asymmetrische informatie over kosten tussen ondernemingen, het verwerven van informatie in het innovatieproces. De bijdragen kunnen verder onderverdeeld worden in die welke de specifieke problematiek van toetreding-uitreding behandelen en die welke de concurrentie tussen bestaande ondernemingen belichten. Als belangrijke auteurs kunnen onder meer vermeld worden: W.J. Baumol, M. Schwartz, J. Roberts, M.L. Katz en C. Shapiro, S. Bhattacharya.

Samengevat: een oordeelkundige keuze van bijdragen, nauwkeurig afgestemd op de recentste ontwikkelingen in industriële concurrentie en strategisch gedrag.

E. Durinc

Michael E. PORTER, ed. - **Competition in Global Industries**. Harvard Business School Research Colloquium. - Boston, Massachusetts, Harvard Business School Press, 1986, x + 581 blz. - Prijs: f 89,85.

Drie jaar geleden (academisch jaar 1983-1984) vierde de Harvard Business School haar vijfenzeventigjarig bestaan. Ter gelegenheid van dit jubileum werden reeksen colloquia georganiseerd over actuele onderzoeksonderwerpen zoals de mededingingskracht van de VSA in de wereldeconomie, produktiviteit en technologie, het wereldwijde voedselbeleid en «global competition».

M.E. Porter kreeg de opdracht zijn persoonlijke inleidingen en die van de andere sprekers op het colloquium omtrent het laatste onderwerp samen te bundelen en onder zijn naam uit te geven. Het resultaat is een lijvig boekdeel, een compilatie van zeventien verhandelingen van verschillende aard en kaliber.

Porter zelf neemt er vijf voor zijn rekening als auteur en/of co-auteur, naast bekende namen zoals A.M. Spence, C.Y. Baldwin, Y.L. Doz, L.T. Wells Jr. (2 x), M.B. Fuller, C.A. Bartlett, A.D. Chandler Jr., R.A. Caves en een aantal minder bekende oosterlingen.

Een colloquium van wetenschappers voor wetenschappers geeft vanzelfsprekend aanleiding tot nogal wat theoretische bespiegelingen, enigszins saai en soms wat langdradig. Maar het valt wel mee. De auteurs hebben zich grondig geïnspireerd op de bekende Porter-theorieën en eerlijke pogingen gedaan om ze naar de praktijk toe te schrijven, vooral dan in de laatste vijf «papers» in het vierde deel.

Porter heeft de verhandelingen gegroepeerd onder vier hoofdtitels: I. Conceptual Foundations, II. The Functional Agenda, III. Organizational Forms and Challenges, IV. Empirical Evidence of Global Competition. Deze structuur wekt de indruk dat het over een weloverwogen boek gaat en dat is het beslist niet. Het blijft een compilatie van interessante beschouwingen rond één fascinerend centraal onderwerp: wereldwijde industriële concurrentie. Om de leesbaarheid van het geheel te verhogen heeft Porter een inleiding en een samenvatting van elf bladzijden geschreven. Vanuit deze bondige aanloop en de conclusies aan het eind van iedere verhandeling kan de lezer een bewuste keuze maken naargelang van zijn persoonlijke interesse en behoefte. Men leest dit werk niet, men moet het bestuderen. Het zal een baken zijn voor vele docenten in de bedrijfskunde en een richtsnoer voor ondernemingsleiders met wereldwijde verantwoordelijkheid.

L. Kymers

Joseph A. RAELIN. - **The Clash of Cultures**. Managers and Professionals. - Boston, Massachusetts, Harvard Business School Press, 1986, xv + 299 blz. - Prijs: 59,85 gulden.

Een der gevolgen van onze op kennis gebaseerde «informatiemaatschappij» bestaat in een aanzienlijke toename van het aantal én het belang van allerlei categorieën specialisten of «professionals» in de onderneming. In dit werk wordt een brede definitie gehanteerd, waaronder zeer diverse soorten specialisten ressorteren, zoals accountants, architecten, geneesheren, rechtskundigen, psychologen maar ook luchtvaartpiloten, apothekers en onderwijsdeskundigen.

De - redelijk breed uitgesponnen - aanloop bestaat uit een uitvoerige analyse van achtereenvolgens de bedrijfs-, de professionele en de sociale cultuur. Met het eerste wordt vooral bedoeld op een aantal algemene kenmerken van Amerikaanse ondernemingen. Bij de professionele cultuur wordt gewezen op de uit het opleidingspatroon stammende gevaren van overprofessionalisatie, te sterk benadrukken van professionele evaluatiestandaarden, en een gebrek aan interesse in de reële organisatiewereld. De «sociale» cultuur vormt een

wat vage omschrijving van de invloed, uitgaande van de «sociale» bewegingen uit de jaren zestig, met waarden zoals participatie, het ter discussie stellen van gezag, individueel initiatief, kwaliteit van het bestaan.

Het o.i. boeiendste en origineelste gedeelte van het werk vormt het vijfde hoofdstuk, waarin de mogelijkheden van wederzijds begrip en samenwerking tussen «de manager» en «de professional» worden onderzocht. De respectieve waarden worden geformuleerd als een aantal spanningsvelden t.a.v. overspecialisatie, autonomie, supervisie, formalisatie, het belang van de reële organisatiepraxis, de ethisch-deontologische verantwoordelijkheid. Rond deze spanningsvelden kunnen bemiddelingsstrategieën worden ontworpen, waarin beide partijen zich mogelijk kunnen vinden. Vooral de concrete uitwerking van de verschillende bemiddelingsstrategieën, die veel verder gaan dan het ondertussen vrij bekende «dual career ladder»-systeem, betekent een waardevolle bijdrage in het Human Resource Management van deze specifieke doelgroep van organisatieleden.

D. Vloeberghs

MARKETING

Robert M. WORCESTER & John DOWNHAM, eds. - **Consumer Market Research Handbook**. Third Revised and Enlarged Edition. - Amsterdam / New York / Oxford / Tokio, North-Holland, 1986, ix + 840 blz. - Prijs: 175 gulden.

Dit volumineuze werk onder redactie van R. Worcester en J. Downham heeft tot doel een relatief uitvoerig inzicht te bezorgen in het ontwerpen, toepassen en interpreteren van marketingonderzoek in de consumptiegoederensfeer. Hierbij mikt men blijkens de inleiding op drie doelgroepen: ten eerste, studenten die een brede en gedetailleerde kennis in dit domein wensen te verwerven; ten tweede, onderzoekers in adviesbureaus en reclameagentenschappen, evenals in producerende en dienstverlenende ondernemingen, en ten derde, beslissingnemers die de normale gebruikers zijn van de marktinformatie.

De eerste uitgave van het Consumer Market Research Handbook verscheen in 1971, de tweede in 1978. De voorliggende derde uitgave werd uitgebracht in 1986. Bij de herwerking en uitbreiding werd voornamelijk gepoogd om een antwoord te bieden aan de zich voordoende wijzigingen in de marketingomgeving: in de eerste plaats aan de technologische evolutie, maar ook aan tendensen zoals het toenemend telefoonbezit, de internationalisatie der markten en de omwenteling in de distributie. Specifiek voor de derde editie is ook dat ze werd uitgebracht onder de auspiciën van de European Society for Opinion and Marketing Research (ESOMAR), die - als grote en representatieve internationale organisatie op het gebied van marktonderzoek - o.m. via een uitgebreid programma van conferenties, seminars en publikaties bijdraagt tot de kennisvorming en vakbekwaamheid in de branche. De internationale status en erkenning van het boek wordt hiermede onloochenbaar.

De diverse onderdelen van het boek werden onder leiding van de twee voornoemde redacteurs geschreven en/of herschreven door een aantal praktijkspecialisten. De 26 hoofdstukken werden gegroepeerd in twee delen. Het eerste deel behandelt uitvoerig de beschikbare onderzoekstechnieken: van desk research tot multivariate analyse over kwalitatief en omnibusonderzoek enz. Het tweede deel analyseert de toepassingsmogelijkheden van marktonderzoek in toepassingsgebieden zoals bijvoorbeeld marktsegmentatie, promotiebeleid of imago-onderzoek. Achteraan in het werk bevindt zich een uitgebreide lijst met

referenties, voornamelijk uit gespecialiseerde tijdschriften. Deze vormen interessante aanknopingspunten, voor nog meer diepgaande studie die zelfs het bestek van dit 840 bladzijden tellende boek zou te buiten gaan.

Dit werk mag op grond van zijn uitvoerigheid, samenstelling en representativiteit zonder overdrijving bestempeld worden als «standaardwerk». Deze hoedanigheid, samen met de uitstekende materiële vormgeving, verantwoorden naar onze mening ten volle de vrij hoge prijs.

W. van Waterschoot

FINANCIËEL BELEID

J.M. SAMUELS & F.M. WILKES. - **Management of Company Finance.** Fourth Edition. The VNR Series in Accounting and Finance. - Wokingham, Van Nostrand Reinhold (UK) Co. Ltd., 1986, xvi + 638 blz. - Prijs: 14,95 £.

De heren Samuels en Wilkes hebben vier uitstekende boeken geschreven over het financieel beheer van een onderneming: een boek voor beginners, een boek voor gevorderden, een boek voor specialisten en een boek voor praktijkmensen die de schoolbanken al lang ontgroeid zijn. Deze vier boeken versmelten tot één - dik - boek lijkt mij echter een minder gelukkig idee te zijn geweest. De doelgroep ervan is dan zo heterogeen dat de homogeniteit van het boek eronder lijdt. Zo wordt uitvoerig uitgelegd hoe de variantie moet berekend worden, en wordt een beetje verder elke nuance van het CAPM besproken.

Op elk niveau is de uitleg duidelijk en gestructureerd, in veel gevallen aangevuld met verhelderende voorbeelden en uitgewerkte problemen die iets ingewikkelder van aard zijn. Tevens wordt gepaste aandacht geschonken aan relevant empirisch onderzoek, dat genuanceerd behandeld wordt. Elk hoofdstuk wordt gevolgd door een lijst met aanbevolen literatuur voor verdere studie, en een aantal oefeningen (die trouwens in een ander hier te bespreken boek, van Wilkes en Brayshaw, uitgewerkt worden).

Inhoudelijk worden dezelfde onderwerpen behandeld die in elk goed boek over financieel beheer aan bod komen. Storend voor niet-Britse lezers is de zeer gedetailleerde beschrijving van Britse wetten en reglementeringen, soms aangevuld met een beschrijving van de toestand in de USA.

Structureel kunnen ook enkele opmerkingen van eerder ondergeschikt belang gemaakt worden: het is niet erg duidelijk waarom het levenscyclusconcept en falingspredictie behandeld worden in het hoofdstuk over KMO-financiering. Tevens wordt op verschillende plaatsen een beroep gedaan op concepten die in latere hoofdstukken geïntroduceerd worden. Voorbeelden hiervan zijn het CAPM, het kasvoorraadmodel en het kapitaalkostprobleem. Dit alles kan echter niet verhinderen dat het boek in globo een positieve indruk nalaat.

M. Jegers

Adrian HAMILTON. - **The Financial Revolution.** The Big Bang World-wide. Penguin Business Library. - Harmondsworth, Penguin Books, 1986, 268 blz. - Prijs: 6,95 £.

«Money is ceasing to be a medium of exchange, the direct link between saver and borrower. It has become a commodity in its own right, to be traded across the world over the green screens of dealers as currency, as bonds and as equity» (p. 9). Met dit citaat uit de inleiding wordt de bedoeling van de auteur reeds duidelijk: dit boek, geschreven door de redacteur buitenland van «Observer», wil een met feiten en cijfers gestoffeerd sfeerbeeld geven van de «revolutie» die zich de laatste jaren voordoet in de internationale financiële superstructuur. Adrian Hamilton gaat hiermee o.a. Anthony Sampson (The Money Lenders) en Martin Mayer (The Money Bazaars) achterna.

Het boek telt drie delen. Het eerste deel behandelt de belangrijkste aspecten van deze revolutie: de wijzigingen in de organisatie van financiering (de deregulerings- en desintermediatietendenzen), in de structuur van het bankwezen (de globalisatie, de groeiende rol van arbitrage departementen en effectenhuizen) en vooral op technologisch vlak. In deel twee beschrijft Hamilton uitgebreid «the three legged stool»: de drie belangrijkste financiële centra ter wereld, New York, Londen en Tokio. De hamvraag of deze ontwikkelingen zorgen voor een veiliger en vanuit welvaartsoogpunt optimaler financieel systeem en de consequenties voor de monetaire autoriteiten worden voorzichtig behandeld in deel III.

Als sfeerbeeld is dit werk zeer interessante complementaire lectuur, met soms pittige details. Ook het bijgevoegde glossarium van nieuwe financiële termen en afkortingen is, alhoewel onvermijdelijk onvolledig, zeer verdienstelijk.

D. Cassimon

ARBEID EN ORGANISATIE

Edward DE BONO. - **Zes denkende hoofddeksels.** - Utrecht / Antwerpen, Veen, uitgevers, 1986, 223 blz. - Prijs: 570 fr.

Vanuit een originele benadering van de denkactiviteit als middel om tot doeltreffender handelen te komen, symboliseert deze internationale autoriteit inzake creativiteit verschillende denkmodi door middel van een aantal «denkhoeden». Het hele boekje wordt opgebouwd rond deze witte, rode, zwarte, gele, groene en blauwe hoed, die respectievelijk staan voor:

- neutrale, objectieve informatie geven in de vorm van feiten en cijfers,
- het uiten van emoties, vermoedens, meningen,
- een kritisch onderzoek van het negatieve en de fouten,
- positief en creatief denken,
- het creatief en lateraal denken (met inschakeling van het «po»-signaal),
- het dirigeren van het denkproces via focussen, timing, samenvattingen en conclusies.

De waarde van het boekje ligt meer in de speelse, didactisch-creatieve presentatie dan in de eigenlijke inhoud. Het kan dienstig zijn als gemeenschappelijke achtergrond voor de leden van een vergadering, om bewust en vlot over te schakelen op de verschillende noodzakelijke denkmodi.

D. Vloeberghs

Classic Advice on Handling the Manager's Job. Harvard Business Review On Human Relations, Volume 3. Perennial Library. - New York, Harper & Row, Publishers, 1986, viii + 248 blz. - Prijs: f 26,85.

Sinds 1952 reeds heeft Harvard Business Review de gewoonte om op regelmatige tijdstippen een selectie van artikels uit de HBR die op eenzelfde thema betrekking hebben, in één volume te bundelen. In dit volume zijn de drie subthema's: de grenzen van een rationele benadering; de rol van een gezonde beoordeling van management; de ontwikkeling van mensen en hun talenten. Op deze wijze is gemakkelijke toegang mogelijk tot een aantal reeds oudere artikels van bijv. Wendell Johnson, Abraham Zaleznik, Harry Levinson. Van iedere auteur wordt een kort curriculum vitae gegeven in 4 à 5 regels. Storend is dat nergens een referentie wordt gegeven naar de oorspronkelijke uitgave. De keuze van de artikels is uiteraard begrensd door het aanbod in de HBR zelf.

D. Vloeberghs

INFORMATICA

Hugh S. McLAUGHLIN & Russell BOULDING. - Financial Management with Lotus 1-2-3. Prentice-Hall Personal Computing Series. - Englewood Cliffs, New Jersey, Prentice-Hall, Inc., 1986, xiii + 202 blz. - Prijs: 25,95 \$.

1-2-3 van Lotus Development Corporation is zonder enige twijfel het meest succesvolle softwareproduct voor PC's van de laatste jaren. De enorme rekencapaciteit, gecombineerd met de zeer handige menucommando's en de grafische mogelijkheden, zijn daar wel de belangrijkste redenen voor. Uit ervaring weten we echter dat vele gebruikers dit pakket slechts op een klein gedeelte van zijn mogelijkheden aanwenden. Vaak beperkt men zich tot wat optellingen en aftrekkingen in tabellen. Wie dit niveau wenst te overstijgen ondervindt al gauw dat modelbouw geen gemakkelijke bezigheid is. Voorliggend boek kan zeker helpen om de stap naar modelbouw te zetten. Het bevat dertien modellen die van nut kunnen zijn bij de behandeling van financiële problemen: planning, balansanalyse, break-even-berekeningen, investeringsanalyse enz. Tevens worden vier forecasting-modellen (voortschrijdend gemiddelde, exponentiële afvlakking, methode van Winters en regressie) gepresenteerd. Elk van deze modellen wordt op eenzelfde wijze besproken. Eerst wordt de algemene structuur van het model uiteengezet en de manier waarop het moet gebruikt worden. Vervolgens wordt in detail aangegeven hoe het model moet ingevoerd worden. Dan volgt een uitgebreide bespreking van de formules, functies en commando's die in het model gebruikt worden. De werking van de 1-2-3-functies wordt daarbij op een zeer verstaanbare wijze uitgelegd. Dit alles is zeer goed gedocumenteerd met kopieën van de spreadsheet.

Naast het bovenstaande bevat elk hoofdstuk ook een korte uiteenzetting van de financiële concepten die in het model aangewend worden. Tevens is er in elk hoofdstuk een gevalstudie voorzien met bespreking van de resultaten. Daardoor wordt het boek ook toegankelijk voor hen die niet onmiddellijk thuis zijn in het financiële jargon.

Globaal bekeken kunnen wij dit werk aanbevelen aan allen die geïnteresseerd zijn in modelbouw met spreadheets. Enige vertrouwde met 1-2-3 is wel vereist. De auteurs stellen dat het voldoende is «how to use 1-2-3 at the level presented in the desk tutorial».

Dit lijkt ons wel wat te weinig: indien men een overzicht over het gehele model wil behouden, moet men voorkomen zich te moeten verdiepen in details die te maken hebben met de syntax van functies, met het verschil tussen absolute en relatieve adressen enz. Ten slotte vermelden we nog dat er apart twee diskettes kunnen aangekocht worden (prijs: 17,95 \$), waarop alle modellen en een deel van het casemateriaal voorzien zijn. Het lijkt ons geen absolute noodzaak over deze diskettes te beschikken. De tekst is voldoende duidelijk om zelf de modellen te kunnen invoeren.

C. Van Mechelen

George Tsu-der CHOU. - dBASE III Plus handboek. Que-reeks. - Schoonhoven, Academic Service, 1987, xxv + 497 blz. - Prijs: 78 gulden.

Het *dBase III Plus handboek* is een vertaling-bewerking van het gelijknamige werk uitgegeven in de bekende Que-reeks over PC-softwarepakketten.

dBase III Plus, en informatiebeheer pakketten in het algemeen, hebben voor de PC-gebruiker nog steeds een hogere instapdrempel dan, zeg maar, een spreadsheet of een tekstverwerker. De methode van aanpak, de gebruikte concepten en de specifieke terminologie liggen trouwens nog zéér dicht bij de *klassieke informatieverwerking*. Bovendien vergt de ontwikkeling van een *real-world bedrijfsinformatiesysteem*, heel wat méér dan de louter technische beheersing van een database-software.

Inzicht geven in de analyse van gegevensstructuren en bedrijfsprocessen beogen boeken als het bovenstaande helemaal niet. Ze veronderstellen dat de lezer op dit gebied reeds al zijn huiswerk gedaan heeft, en vertrekken meteen bij het ontwikkelen van toepassingen. Wat dit laatste betreft is het dBase III Plus-boek zonder meer een erg duidelijk en volledig werk. Alle voorbeelden en oefeningen, evenals een aantal praktische tips (bijv. datumfuncties), werden totaal herschreven, zodat het boek heel wat aan relevantie wint ten voordele van de Nederlandstalige lezer.

C. Moons

H.B. EILERS, W.F. JANSEN & H.H.J. DE VOLDER. - SQL in de praktijk. - Schoonhoven, Academic Service, 1986, viii + 227 blz. - Prijs: f 45.

«SQL in de praktijk» behandelt in een twintigtal hoofdstukken de standaard vierde-generatietaal «Structured Query Language» (SQL). De diverse SQL-commando's worden aangegeven en worden telkens goed geïllustreerd met een aantal voorbeelden.

Het boek beperkt zich niet alleen tot een SQL-beschrijving maar geeft tevens een goede inleiding tot de gegevensanalyse en de relationele database-systemen. De uitwerking van de voorbeelden gebeurt steeds in twee SQL-versies, respectievelijk voor het DB2 en het ORACLE database management systeem.

Deze handleiding voor SQL is aan te bevelen voor zowel informatici als eindgebruikers. De eindgebruikers vinden een passende inleiding tot gegevensanalyse e.d., en voor de informatici geeft het boek tevens een aantal praktische aanbevelingen inzake DB2- en ORACLE-gebruik.

Het boek getuigt overigens van een goede praktijkkennis van beide auteurs. In hun bedrijf (AKZO) zijn immers zowel DB2 als ORACLE geïnstalleerd en met deze producten hebben beide auteurs dan ook de nodige SQL-kennis opgedaan.

Conclusie: een waardevolle SQL-handleiding, vooral voor degenen die met SQL willen starten in hun bedrijf.

W. Van Grembergen

John J. McAULEY. - **Economic Forecasting for Business.** Concepts and Applications. - Englewood Cliffs, New Jersey, Prentice-Hall, 1986, xiv + 418 blz. - Prijs: 45,45 \$.

Onderhavig werk onderscheidt zich zeer sterk van de meeste handboeken waarin het onderwerp «Forecasting» behandeld wordt. Dit onderscheid wordt het best geïllustreerd door de auteur zelf wanneer hij stelt dat (p. 31): «...forecast models should always evolve from a theoretical model. Economic theory is the most powerful tool any economic forecaster has and it should be used.»; en tevoren, in de inleiding (p. 10): «As a general forecasting rule, every effort should be made to keep a model as simple as is consistent with the need to explain the activity under study». Deze opties worden doorheen het hele werk consequent aangehouden en overvloedig geschraagd door goed gekozen voorbeelden. De auteur heeft de inhoud ingedeeld in vier delen: concepten, indicator-forecasting, macro-economische forecasting en business forecasting. Hierin reflecteert zich het opzet van McAuley: het voorstellen van een conceptueel denkkader en het illustreren daarvan op diverse toepassingsgebieden. Zeer relevant voor zijn aanpak zijn de ondertitels voor de hoofdstukken uit het eerste deel waarin de concepten uiteengezet worden. We citeren titels en ondertitels: Theoretical models: the *foundations* of economic forecasting; Economic data: *raw material* of forecasting; Statistical methods: the *tools* of forecasting.

Wat de drie volgende delen betreft, waarin toepassingen besproken worden, valt het wel op dat de delen betreffende indicator- en macro-economische forecasting samen 241 pagina's beslaan en het laatste deel met business-toepassingen slechts 23. De verhouding tussen beide lijkt ons nogal onevenwichtig. Te meer daar in die laatste 23 pagina's zes voorbeelden zeer summier worden besproken, terwijl in de 241 andere de voorbeelden zeer uitvoerig worden behandeld. Een verklaring is allicht dat de auteur zelf meer vertrouwd is met forecasting op een geaggregeerd niveau dan wel met specifieke bedrijfstoepassingen, als «economic forecaster» bij de Chemical Bank.

Deze opmerking neemt niet weg dat wij dit boek ook voor managers zeer relevant vinden. Het begrijpen en inzien van de wijze waarop een forecasting werkt met betrekking tot indicatoren van de economische activiteit (bijv. consumptie, werkloosheid enz.) en macro-economische indicatoren (bijv. BNP) is op zichzelf leerrijk. Al was het maar om ze beter op hun waarde te kunnen schatten. Wie geïnteresseerd is in de goede manier om forecasting te bedrijven, mag dit boek zeker niet missen. Enige vertrouwde met economische en statistische basisbegrippen is wel noodzakelijk om het ten volle te kunnen appreciëren.

C. Van Mechelen

Luc BAUDUIN e.a. - **Pensioensparen.** Biblio-dossier Fiscaliteit, 6. - Kalmthout, Uitgeverij Biblio, 1987, 111 blz.

Als zesde publikatie in de reeks Biblio-dossiers Fiscaliteit verscheen een monografie over het pensioensparen, met bijdragen van juristen en economen uit de bank- en verzekeringssector.

Zoals bekend is het pensioensparen een nieuw instrument naast de traditionele individuele levensverzekering in de zogenaamde derde zuil, die de individuele oudedagsvoorzieningen omvat, naast de collectieve regelingen (als pensioenfondsen en groepsverzekeringen) van de tweede zuil en de wettelijke pensioenstelsels van de eerste zuil.

Een eerste deel behelst een fiscaal-technische analyse van het KB van 22 december 1986 tot invoering van een stelsel van derdeleefijds- of pensioensparen van de hand van Guy Bollen, Dirk Jansen, Willy Lenaers en Jan Van Dyck (p. 1-33). Op exhaustieve wijze worden de belastingfaciliteiten besproken, namelijk:

- de aftrek van de inleg tot voorlopig 20.000 frank per persoon en 40.000 frank per gezin;
- de belastingvrije oprenting in de periode 18-64 jaar; en
- de voordelige taxatie bij de opnemings van het tegoed tijdens de post-lucratieve periode (afzonderlijke heffing tegen 16,5%).

Traditioneel bezaten de levensverzekeraars met de individuele levensverzekeringsspolis (waarvan de premies aftrekbaar zijn) het monopolie op de fiscaal aangemoedigde produkten in de derde pensioenzuil. Sinds de introductie van het pensioensparen dienen de verzekeraars dit monopolie te delen met de banken en financiële instellingen. De bespreking van de pensioenspaarprodukten valt bijgevolg uiteen in twee delen: de spaarverzekering aangeboden door de verzekeraars en de spaarrekeningen op de markt gebracht door de banken. Willy Duron bespreekt de spaarverzekering, de individuele levensverzekering aangepast aan de imperatieve van de pensioenspaarwetgeving (p. 36-53). Afgezien van het feit dat de spaarverzekering veelal van het type «met opeenvolgende koopsommen» is, verschilt dit instrument weinig van de klassieke individuele levensverzekering van het type «met vaste premie». De auteur betreurt het nog-niet-operationeel-zijn van de tak 19 (levensverzekeringen gekoppeld aan gemeenschappelijke beleggingsfondsen), een structuur die zich uitstekend zou lenen voor het pensioensparen (p. 36). Luc Bauduin bespreekt de twee pensioenspaarprodukten die de banken en financiële instellingen kunnen aanbieden, namelijk de individuele spaarrekening en de collectieve spaarrekening (p. 55-74). Eerst komt de individuele spaarrekening aan bod, een effectenrekening waarvan de opbrengsten in belastingvrijdom worden gekapitaliseerd. Wegens de moeilijkheden inherent aan de recuperatie van de roerende voorheffing op de beleggingsopbrengsten en de vooralsnog lage bedragen die kunnen worden gestort in het kader van het pensioensparen, levert dit instrument specifieke moeilijkheden op. Vervolgens analyseert Bauduin de collectieve spaarrekening, een beleggersrekening waarop een aantal «units» (deelgerechtigdheden) in nieuwsoortige beleggingsfondsen worden aangehouden.

Een omstandige economische benadering door Jef Vuchelen van het pensioensparen als beleggingsvorm sluit deze publikatie af (p. 76-111). In het pensioensparen zit een zekere tegenstrijdigheid ingebakken: om het beursklimaat in gunstige zin te blijven beïnvloeden na de aandelenwet-Cooreman-De Clercq (KB nr. 15) dient minstens 30% van de pensioenspaartegoeden belegd te worden in aandelen. Hierdoor wordt in het kader van het pensioensparen een fiscale prikkel gegeven aan een spaarvorm op lange termijn in deels risicodragende beleggingen met het oog op een uitkering voor de verzorging van de oude dag,

waarvan het bedrag bijgevolg in negatieve zin beïnvloed kan worden door een tijdelijke beursmalaise op het ogenblik van de opvraging van het tegoed. Vuchelen weegt het fiscale voordeel verbonden aan het pensioensparen af tegen het gebrek aan liquiditeit en het risico verbonden aan de minimumbelegging in 30% aandelen (een beleggingsvoorschrift waarvan hij zich afvraagt of het niet overbodig is wanneer de beleggingsfondsen opteren voor een andere verhouding en in de mate waarin de pensioenspaarders via andere beleggingen deze beleggingsverhouding compenseren (p. 87). De auteur geeft ten slotte nog enkele aanwijzingen voor de keuze tussen de drie pensioenspaarformules.

Dit Biblio-dossier vormt tot op heden de meest uitgebreide publikatie over het pensioensparen. De bundeling van zowel juridische als economische bijdragen verschaft een ruim inzicht in de problematiek en maakt het voor de geïnteresseerden overbodig om in diverse tijdschriften uit de onderscheiden vakgebieden verschillende artikelen bij elkaar te sprokkelen. De presentatie is vlekkeloos en bijzondere aandacht werd besteed aan een helder formuleren van de diverse moeilijkheden zonder dat concessies worden gedaan aan de volledigheid. Aangezien dit boek zeer snel na de publikatie in het Belgisch Staatsblad (van 1 januari (!) 1987) op de markt verscheen, dienden de auteurs op verschillende plaatsen vooruit te lopen op ondertussen verschenen teksten, zoals enerzijds de Mededeling D73-2-4 van de Controlledienst, en anderzijds fiscale uitvoeringsbesluiten (zoals de MB's i.v.m. de erkenning van de gemeenschappelijke beleggingsfondsen; het KB van 7 april 1987 en het daarbij horende Bericht in het Staatsblad van 23 april 1987 i.v.m. de vrijstelling van roerende voorheffing, het KB van 18 juni 1987, Staatsblad 26 juni 1987 i.v.m. de bedrijfsvoorheffing op de uitkeringen...). Vermits naar verluidt, de plannen van de uitgever om deze uitgave in een tweede editie up to date te brengen nog in embryonale vorm verkeren, blijft de hier besproken uitgave voorlopig nog hét referentiewerk voor diegenen die zich verder willen verdiepen in de materie van het pensioensparen.

J.J. Couturier

Herman DELEECK e.a. - Koninklijke Commissie Sociale Zekerheid. Tekst Voorontwerp en referaten studiedag. Reeks sociaal recht, 29. - Antwerpen, Kluwer Rechtswetenschappen, 1986, xiv + 297 blz.

Door een wet van 23 juli 1980 (BS 23.8.1980) werd een Koninklijke Commissie ingesteld ter voorbereiding van de codificering, de harmonisering en de vereenvoudiging van de sociale zekerheid in het kader van de algemene hervorming van die wetgeving. Tot voorzitter werd prof. R. Dillemans, de huidige rector van de KU-Leuven, benoemd.

De voorzitter beëindigde zijn werkzaamheden op 15 maart 1985 met de presentatie aan de Regering van een Voorontwerp van wetboek van sociale zekerheid, een Memorie van Toelichting en een Eindverslag. Dit behandelde: oprichting, samenstelling en werking van de Commissie; een overzicht van de standpunten uitgebracht in de schoot van de Commissie aangaande de basisopties; eerste oriëntaties en een globale eindbeoordeling door de leden. Deze interessante documenten verschenen als een parlementair stuk (in drie delen) op 29 augustus 1985 (Parl. St., Kamer, 1984-85, nr. 1352; Parl. St., Senaat, 1984-85, nr. 953). Het boek bestaat uit twee gedeelten. Het eerste deel bevat de referaten van een studiedag die op 11 oktober 1985 door het Instituut voor Sociaal Recht van de KU-Leuven aan het Voorontwerp werd gewijd. Deze referaten worden passend ingeleid met een tekst van de voorzitter van de Commissie, rector Dillemans, en afgesloten met een aantal slotbeschouwingen van prof. H. Deleek. Tussenin worden de verschillende hoofdstukken van het Voorontwerp zorgvuldig ontleed door leden van het Instituut voor Sociaal Recht en door W. van Eeckhoutte, docent aan de Rijksuniversiteit te Gent.

Achtereenvolgens worden behandeld:

- A. Basisopties en structuur van het wetboek
R. Dillemans (rector KU-Leuven, voorzitter van de Koninklijke Commissie)
- B. Institutionele aspecten en toekenningsprocedure van de prestaties
C. Persyn (assistent KU-Leuven, advocaat)
- C. Algemeen statuut van de prestaties en financiering
B. Van Buggenhout (docent KU-Leuven)
- D. Gezondheidszorgen
J. Van Langendonck (gewoon hoogleraar KU-Leuven, voorzitter van het Instituut voor Sociaal Recht)
- E. Gezinsprestaties en pensioenen
W. van Eeckhoutte (docent RU-Gent)
- F. Vervangingsinkomens I: Economische risico's
D. Pieters (buitengewoon hoogleraar Katholieke Universiteit Brabant)
- G. Vervangingsinkomens II: Fysiologische risico's
D. Simoens (buitengewoon docent KU-Leuven).

Het tweede deel is een document van actuele en blijvende historische waarde. Het bevat de integrale tekst van het Voorontwerp van wetboek sociale zekerheid.

Dit is een zeer belangwekkend document voor al wie met de verdere evolutie van de sociale zekerheid in België begaan is.

H. Goethals

MAATSCHAPPELIJKE PROBLEMEN

W.A. DUMON, red. - Sociale (on)gelijkheid. Sociologencongres - KU-Leuven, 6 en 7 december 1985. Sociologische Studies en Documenten, 26. - Leuven, Sociologisch Onderzoeksinstituut, 1986, 220 blz.

«Sociale (on)gelijkheid» is het verslagboek van het sociologencongres dat gehouden werd op 6 en 7 december 1985. De lezer vindt er de hoofdreferaten in en het verslag van de discussies. De sessiereferaten werden vroeger reeds gepubliceerd in het Tijdschrift voor Sociologie, zesde jaargang, Congresnummer.

Het hoofdreferaat van F. Lammertijn biedt een lezenswaardig overzicht van de stand van het sociologisch onderzoek in België m.b.t. de mate waarin het sociaal beleid (onderwijs, sociale huisvesting, sociale zekerheid, fiscaliteit, gezondheid, cultuur en recreatie) erin geslaagd is meer sociale gelijkheid te bevorderen. Lammertijn besluit zijn overzicht met de dubbele stelling dat dit beleid zeker niet overbodig is geweest, maar dat het sociaal beleid tot op heden in belangrijke mate de weerstand onderschat heeft die de klassenstructuur kan bieden tegen de pogingen om deze te veranderen. Hierbij aansluitend onderzoekt hij in welke mate sociologische theorieën hiervoor een verklaring kunnen aanreiken.

In een tweede overzichtspaper stelt Thurlings meer algemeen de vraag of maatschappelijke ongelijkheid in de democratische wereld zonder meer als een maatschappelijk schandaal wordt ervaren. Hij ontleedt de liberale visie (ongelijkheid is gerechtvaardigd voor zover zij de beloning is voor een prestatie die geleverd werd in een vrije competitie waaraan de deelnemers met gelijke kansen zijn begonnen), de egalitaire visie (ongelijkheid mist elke legitimatie) en de functionalistische visie (stratificatie is een functionele vereiste en derhalve een universeel kenmerk van iedere normale samenleving).

Naast de twee hoofdreferaten bevat het Congresboek ook de verslagen van de discussies in de sessievergaderingen (arbeid, inkomen en vermogen, onderwijs, macht), alsook de volledige weergave van een aantal «free papers» (handelend o.a. over de rol van de leerkrachtenopleiding in de reproductie van sociale ongelijkheid, over machtsongelijkheid en over de sociale ongelijkheid inzake ziekte, dood en gezondheidszorgen).

B. Cantillon

Aldi J.M. HAGENAARS. - **The Perception of Poverty**. Contributions to Economic Analysis, 156. - Amsterdam / New York / Oxford, North-Holland Publishing Company (Elsevier Science Publishers), 1986, xv + 301 blz. - Prijs: f 125.

De titel dekt de inhoud van het boek: het gaat inderdaad over de vraag of armoede kan gemeten worden aan de hand van subjectieve armoedegrenzen, dit zijn armoedegrenzen die gebaseerd zijn op de subjectieve oordelen van de betrokkenen over wat een minimaal en noodzakelijk inkomen is. Voor de wakkere econoom ligt de adder hier open en bloot op het gras: er wordt dus verondersteld dat interpersoonlijke nutsvergelijkingen mogelijk en zinvol zijn. De auteur, die haar leerschool bij Bernard van Praag doorliep, besteedt dan ook een groot gedeelte van haar doctoraat - want daarom gaat het hier - aan het ontwikkelen van een welvaartsconcept dat de afleiding van zulke armoedefinitie en -grens mogelijk maakt. De niet-gelovigen - en daartoe behoren ook de voorstanders van «objectieve» armoedegrenzen - zullen hierdoor vanzelfsprekend niet bekeerd worden, hoe degelijk haar betoog ook is opgebouwd.

De keuze voor de ene of andere soort van armoedegrens blijft inderdaad een kwestie van maatschappelijke keuze, zoals de auteur zelf opmerkt (blz. 15) en elke evaluatie via criteria is eigenlijk een verantwoording *ex post* van deze keuze. Het centrale argument dat Hagenars aandraagt om een subjectieve armoedegrens te kiezen is dat op die manier de *a priori* opvattingen van de onderzoekers over welvaart buitenspel geplaatst worden en dat de vraag naar de variabelen die het welvaartspeil bepalen nu beantwoord wordt via empirisch onderzoek. Daardoor zouden dus welvaartsneutrale armoedegrenzen tot stand komen. Vanzelfsprekend zijn ook zulke armoedegrenzen niet vrij van een vooringenomen stellingname van de onderzoeker: hij neemt onbevestigd de vooronderstellingen van het dominante cultuurpatroon en van het gangbare beleid mee, zoals deze aan de behoeften van de mensen vorm geven. Daardoor wordt het maatschappelijke *status-quo* bevestigd, wat de auteur op het einde van haar betoog erkent (blz. 273).

Ook de conclusie dat de subjectieve armoedegrens uiteindelijk het best beantwoordt aan een aantal vereisten voor een «goede» armoedegrens moet met de nodige korrels zout genomen worden, omdat deze criteria wel enigszins naar maat van de subjectieve armoedegrens gesneden zijn.

De subjectieve armoedegrens die in het empirisch gedeelte van de studie gehanteerd wordt, is de welbekende Leidense armoedegrens. In dagelijkse taal - want er wordt ampele aandacht besteed aan de formele afleiding van deze grens - is deze grens het inkomensniveau tussen «voldoende» en «onvoldoende», zoals gedefinieerd door personen die zelf met dat inkomen moeten rondkomen. (Een gelijkaardige definitie wordt gebruikt in de onderzoeken van het Centrum voor Sociaal Beleid van de Universiteit Antwerpen, UFSIA.)

Gegeven de armoedegrens, worden de determinanten van de armoede geanalyseerd. Enerzijds wordt onderzocht hoe deze armoedegrenzen variëren naargelang van een aantal sociaal-economische karakteristieken, anderzijds worden de effecten van deze kenmerken op het feitelijke inkomen geschat. Door deze beide gegevens met elkaar te confronteren,

kunnen armoedewaarschijnlijkheden voor verschillende sociaal-economische types geschat worden, zoals de waarschijnlijkheid om arm te zijn voor huishoudens waar geen inkomen verdiend wordt ten gevolge van werkloosheid.

Deze analyse van de determinanten gebeurt eerst op theoretisch vlak en wordt voortgezet aan de hand van empirische gegevens uit een aantal Westeuropese landen, verzameld in het kader van het eerste Europees armoedeprogramma (gefinancierd door de Commissie van de EG). Hoe interessant de resultaten van die vergelijking ook zijn, hun werkelijkheidsgehalte lijkt erg betwistbaar gezien de manier waarop de survey uitgevoerd werd. Zo zijn een aantal bevolkingsgroeperingen die een hoog armoederisico hebben, «vrijwel zeker» niet vertegenwoordigd (blz. 155).

In een laatste deel trekt de auteur een aantal besluiten naar het sociale beleid toe. Ze beschrijft welk effect economische groei op armoede zal hebben en welke andere beleidsalternatieven voorhanden zijn. Tevens besteedt ze aandacht aan bevolkingsgroeperingen die, omwille van hun bijzonder hoog armoederisico, specifieke maatregelen nodig hebben. Ten slotte bespreekt ze een aantal recente ontwikkelingen in inkomen en armoede en doet ze suggesties voor verder onderzoek.

Wat ons in deze publikatie vooral bevalt is de zorgvuldigheid waarmee de auteur te werk gaat, haar analytisch vermogen en haar wetenschappelijke eerlijkheid. Wordt er aan onze kennis van de armoedeproblematiek weinig toegevoegd, hetgeen ter zake bestaat wordt gesystematiseerd en aan de hand van toepassingen verhelderd.

Aldi Hagenars blijft blijkbaar geboeid door de problematiek van armoedemeting en hoe het nu verder moet met die veelvuldigheid aan feitelijke en mogelijke armoedegrenzen. Onlangs heeft ze, met K. de Vos en B.M.S. van Praag, een empirische vergelijking van armoedefinities gepubliceerd onder de titel «*Arm en arm is twee*» (Den Haag, Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, 1987, 111 blz., 17 gulden), een onderzoek dat deel uitmaakt van het grotere «Income Evaluation Project». Jammer dat ook hier weer op een zeer betwistbare steekproef gewerkt wordt: een onder krantelezers uitgevoerd schriftelijk onderzoek naar inkomen, bestedingen en aanverwante onderwerpen. De vertekeningen naar niet-krantelezers en schriftelijk minder onderlegde lezers toe hoeven niet uit de doeken gedaan te worden. Het eerste deel van dit werkje bevat de aangekondigde vergelijking van armoedefinities, eerst theoretisch en dan op hun feitelijk gebruik. Dertien verschillende definities worden zo vergeleken, van de meer klassieke «objectieve absolute inkomensdefinitie» tot een wat fantasisitische «autobezitdefinitie» en «vakantiedragdefinitie». Het ligt voor de hand dat, bij toepassing van zulke ruime waaiers, zeer uiteenlopende resultaten verkegen worden, zowel qua aantal armen als qua samenstelling van de armenbevolking. Het moge een troost zijn dat het bevolkingsdeel dat als arm wordt aangeduid door de meer klassieke van deze grenzen, in belangrijke mate samenvalt. In een tweede deel wordt verder gewerkt op de «empirische vaste lastendefinities», vanuit de overweging dat «in een periode, waarin de koopkracht van grote groepen huishoudens onder druk staat, (...) de hoogte van de vaste lasten een belangrijk gegeven (vormt) als men de gevolgen van inkomensontwikkelingen voor de bestedingsmogelijkheden wil vaststellen» (blz. 33). De publikatie eindigt met een groot aantal tabellen die in de tekst besproken werden.

J. Vranken

Jaarboek van de Haven van Antwerpen 1987-1988. Bijlage: Atlas van de Haven van Antwerpen. - Antwerpen, Antwerpse Lloyd, 1987, 766 + 75 blz. - Prijs (Jaarboek + Atlas): 950 fr.

Index van de Haven van Antwerpen 1987. - Antwerpen, Antwerpse Lloyd, 1987, 239 blz. - Prijs: 530 fr.

Jaarboek van de Haven van Gent 1987. - Antwerpen, Antwerpse Lloyd, 1987, 487 blz. - Prijs: 500 fr.

Met genoegen signaleren we het verschijnen van de nieuwe uitgave van de jaarboeken van de Antwerpse Lloyd, die wel bekend zijn bij alle belangstellenden in haven- en scheepvaart-aangelegenheden. De uitgevers merken op dat de gegevens, door middel van hun Telemoyd-dienst, dagelijks worden bijgewerkt, zodat de aangesloten firma's elke dag een volledig up-to-date jaarboek ter beschikking hebben.

Voor het eerst wordt er ook een jaarboek voor de haven van Gent uitgegeven. Dit gebeurt in opdracht van de Vereniging der Gentse Zeevaartbelangen. De inhoud behelst: officiële diensten, privé-bedrijven met opgave van directie- en kaderleden, tarieven, diverse inlichtingen: statistieken enz. Voor volgend jaar wordt een uitgave voor de haven van Luik in het vooruitzicht gesteld, zodat men weldra over een haast volledige reeks van de Belgische havens zal kunnen beschikken.

L. Baudez

Economisch en Sociaal Tijdschrift

41ste Jaargang
1987

Inhoudstafel

UNIVERSITAIRE FACULTEITEN SINT-IGNATIUS
INSTITUUT VOOR POSTUNIVERSITAIR ONDERWIJS
KIPDORP 19
2000 ANTWERPEN